

УДК 330.322:631(477)

Жорова А.М.

*кандидат фізико-математичних наук,
доцент кафедри економічної кібернетики
та економіко-математичного моделювання
Миколаївського національного аграрного університету*

Чемеринська К.П.

*магістр
Миколаївського національного аграрного університету*

ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЗБІЛЬШЕННЯ ОБСЯГІВ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ

У статті розглянуто основні підходи до трактування поняття інвестиційної привабливості та визначення факторів, що її формують. На основі цього проведено оцінку сучасного рівня інвестиційної привабливості підприємств аграрного сектору України. Визначено конкурентні переваги, використання яких дозволить збільшити обсяги надходження іноземних інвестицій в аграрні підприємства.

Ключові слова: інвестиційна привабливість, аграрний сектор, аграрні підприємства, іноземні інвестори, іноземні інвестиції, прибутковість, конкурентні переваги.

Чемеринская К.П. ИНВЕСТИЦИОННАЯ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТЬ АГРАРНЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ УКРАИНЫ КАК ПРЕДПОСЫЛКА К УВЕЛИЧЕНИЮ ОБЪЕМОВ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ

В статье рассмотрены основные подходы к трактованию понятия инвестиционной привлекательности и определению факторов, которые ее формируют. На основе этого проведена оценка современного уровня инвестиционной привлекательности предприятий аграрного сектора Украины. Определены конкурентные преимущества, использование которых позволит увеличить объемы поступления иностранных инвестиций в аграрные предприятия.

Ключевые слова: инвестиционная привлекательность, аграрный сектор, аграрные предприятия, иностранные инвесторы, иностранные инвестиции, доходность, конкурентные преимущества.

Chemerynska K.P. INVESTMENT ATTRACTION OF AGRICULTURAL ENTERPRISES OF UKRAINE AS A PREREQUISITE OF INCREASING THE VOLUME OF FOREIGN INVESTMENTS

The article discusses the main approaches to the interpretation of the concept of investment attractiveness and determination of the factors that shape it. On this basis, has assessed the current level of investment attractiveness of the enterprises of agriculture sector of Ukraine. Identified competitive advantages, which will increase the volume of foreign investments in agricultural enterprises.

Keywords: investment attractiveness, agricultural sector, agricultural enterprises, foreign investors, foreign investment, profitability and competitive advantage.

Постановка проблеми. Проведення економічних реформ і здійснення структурної перебудови аграрної галузі України, досягнення якісного відтворення та ефективного використання її виробничого потенціалу (більша частина основних засобів аграрних підприємств є фізично і морально зношеною) потребує значних ресурсів. В умовах їх обмеженості одним із джерел фінансування таких зрушень є іноземні інвестиції. У свою чергу, інвестиційна привабливість підприємств аграрного сектору відображає їх конкурентні переваги у боротьбі за ці ресурси. Діагностування інвестиційної привабливості є першим етапом при виборі іноземним інвестором об'єкта, в який він вкладатиме наявні кошти, і основним індикатором, який дозволить керівництву цього об'єкта ефективно управляти інвестиційною привабливістю. В цьому контексті оцінка та аналіз рівня інвестиційної привабливості підприємств аграрного сектору України набуває особливого значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання щодо різноманітних аспектів інвестиційної привабливості постійно знаходяться в центрі уваги науковців. Підходи до трактування поняття інвестиційної привабливості держави, регіонів, певних галузей описано у працях І.О. Бланка, О.І. Кременя, В.І. Куберко, Д.М. Стеценка та багатьох інших. Питанням систематизації та класифікації факторів, що формують інвестиційну привабливість, присвячено праці О.Є. Кузьміна, О.В. Товстенюка та інших. Методичні основи дослідження й оцінювання інвестиційної привабливості містяться у роботах зарубіжних і вітчизняних вчених, а саме: Е. Хансена,

Р. Хоурті, С.В. Юхимчук, О.А. Савлук та ін. Однак більшість науковців вивчає лише теоретичні сторони інвестиційної привабливості, проте підвищення її рівня з метою збільшення обсягів іноземних інвестицій у підприємства аграрної галузі України вимагає поглибленого дослідження у сфері застосування практичних підходів до діагностування інвестиційної привабливості вітчизняних агроформувань.

Постановка завдання. З огляду на вищевикладене метою дослідження є узагальнення теоретичних підходів щодо основних аспектів формування інвестиційної привабливості аграрних підприємств України та проведення на основі цього оцінки її рівня, визначення конкурентних переваг, що сприятимуть підвищенню інвестиційної привабливості суб'єктів господарювання аграрної галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження. До сьогодні в науковій літературі не вироблено єдиного підходу до визначення суті поняття інвестиційної привабливості підприємств аграрного сектору, хоча від розуміння цього терміну залежить, як підприємство її формуватиме і на що саме впливатиме задля її високого рівня.

Вчені О.І. Кремень та В.І. Куберко [2, с. 63] пропонують систематизувати всі підходи до трактування дефініції «інвестиційна привабливість» за прив'язкою до об'єктів, а саме: інвестиційна привабливість держави, регіону, галузі, суб'єкта господарювання. З цим твердженням погоджується Н.А. Русак [6, с. 89], адже пропонує визначити інвестиційну привабливість як доцільність вкладання у

країну, регіон, галузь, підприємство чи проект вільних коштів. Також відповідно до [3, с. 52], інвестиційна привабливість – це сукупність об'єктивних та суб'єктивних умов, що сприяють або перешкоджають процесу інвестування національної економіки на макро-, мезо- та мікрорівнях.

Водночас Д.М. Стеченко [7, с. 249] у своїх дослідженнях зазначає, що інвестиційна привабливість – це надійне і своєчасне досягнення цілей інвестора на основі економічних результатів діяльності об'єкта інвестування. На думку вченого, інвестиційна привабливість визначається комплексом різноманітних чинників, перелік і вплив яких можуть розрізнятися і змінюватися залежно як від складу інвесторів, що мають на меті, так і від виробничо-технічних особливостей виробництва, що інвестується.

Вчені А.П. Іванов, І.В. Сахарова і Е.Ю. Хрустальов [1, с. 32] схиляються до того, що інвестиційна привабливість – це сукупність економічних та фінансових показників інвестиційного об'єкта, що визначають можливість одержання максимального прибутку в результаті вкладення капіталу при мінімальному ризику вкладання коштів.

У наукових працях В.А. Машкін [4] наводить визначення інвестиційної привабливості як наявності таких умов інвестування, що впливають на переваги інвестора у виборі того або іншого об'єкта інвестування.

Головним недоліком наведених вище трактувань поняття інвестиційної привабливості є те, що більшість науковців у своїх визначеннях ототожнюють її з оцінкою певних показників, які можуть слугувати лише для її діагностики. Переважним же мотивом інвестування вчені вважають отримання інвестором максимального прибутку, не враховуючи те, що цілі інвестора можуть бути різноманітними (наприклад, отримання соціального ефекту).

На основі вищевикладеного та опрацювання інших наукових джерел вважаємо, що інвестиційну привабливість аграрних підприємств слід вивчати як сукупність певних факторів (як зовнішнього, так і внутрішнього середовища підприємства), аналіз яких дозволяє іноземним інвесторам сформулювати уявлення про стан об'єкта інвестування, оцінити надійність та доцільність вкладення в нього інвестицій з метою досягнення своїх інтересів.

У контексті наведеного визначення слід зазначити, що на інвестиційну привабливість аграрних підприємств впливають зовнішні і внутрішні фактори, які слід розглядати як рушійні сили, що забезпечують створення конкурентних переваг для конкретного підприємства у боротьбі за обмежені інвестиційні ресурси [8, с. 381].

До основних факторів зовнішнього середовища, що можуть позитивно чи негативно вплинути на інвестиційну привабливість підприємств аграрного сектору, слід зарахувати політичні, економічні, ринкові, науково-технічні, інфраструктурні та соціально-культурні. Ці чинники дуже важливо враховувати при формуванні й управлінні інвестиційною привабливістю аграрних підприємств, оскільки вони є відкритою системою, що взаємодіє із зовнішнім середовищем. Однак не варто при цьому переоцінювати вплив цих факторів, адже, як показує практика, для деяких іноземних інвесторів параметри інвестиційної привабливості потенційного об'єкта інвестування домінують над параметрами такої привабливості країни або галузі в цілому. На користь цієї тези свідчить те, що незважаючи на політичну та економічну нестабільність, в Україні обсяг прямих іноземних інвестицій в аграрну галузь у 2014 р. зріс порівняно з попереднім роком на 6,6% (рис. 1).

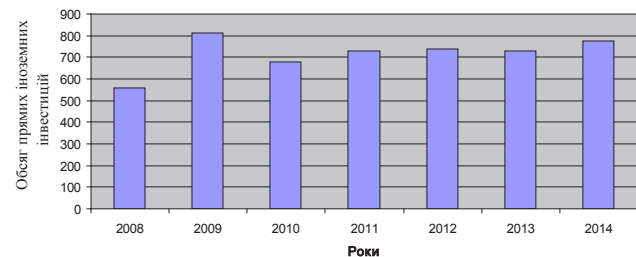

Рис. 1. Динаміка обсягу прямих іноземні інвестицій в аграрний сектор України

А отже, вагоме значення у процесі формування інвестиційної привабливості набувають внутрішні фактори. До них належать: фінансово-економічні; виробничо-технологічні (ступінь зносу основних фондів); організаційні (форма власності, стиль управління, кваліфікація персоналу); інформаційні (використання інноваційної продукції у виробничому процесі); комунікаційні (зв'язки підприємства із постачальниками, покупцями, рівень розвитку внутрішньої комунікаційної системи); ретроспективні (історія розвитку підприємства, ефективність реалізації вже наявних інвестиційних проектів); суб'єктивні (індивідуальні очікування суб'єктів процесу інвестування).

Основою визначення конкурентних переваг у процесі формування інвестиційної привабливості підприємств аграрного сектору України є оцінка їх потенціалу з урахуванням впливу на неї визначених факторів.

Як свідчить вітчизняна практика, для іноземних інвесторів надзвичайно важливим параметром інвестиційної привабливості є фінансово-економічний стан вітчизняних агроформувань (табл. 1).

Таблиця 1

Загальні результати діяльності аграрних підприємств України

Показник	Роки			Відхилення (+,-) 2014 р. порівняно з 2013 р.
	2012	2013	2014	
Чистий прибуток (збиток), млн грн	19 831,6	15 806,0	32 456,8	16 650,8
Підприємства, які отримали чистий прибуток				
у відсотках до загальної кількості	75,0	64,3	81,5	17,2
фінансовий результат на одне підприємство, млн грн	3,5	3,2	5,5	2,3
Підприємства, які отримали чистий збиток				
у відсотках до загальної кількості	25,0	31,2	18,4	-12,8
фінансовий результат на одне підприємство, млн грн	1,6	2,2	3,5	1,3
Рівень рентабельності (збитковості) виробництва аграрної продукції, %	20,1	11,2	25,7	14,5
продукції рослинництва, зокрема:	21,9	11,1	29,2	18,1
продукції тваринництва, зокрема:	14,2	11,3	13,5	2,2

Загалом у 2014 р. фінансові результати діяльності підприємств аграрної сфери України були вищими порівняно з двома попередніми роками. Наприклад, діяльність підприємств аграрної галузі в Україні була прибутковою, адже більшість з них (81,5% проти 64,3% у 2013 р.) отримала прибуток. А кількість підприємств, які зазнали збитків у 2014 р., скоротилась на 12,8 в.п. порівняно з попереднім роком. Рівень рентабельності виробництва аграрної продукції у звітному році також був більшим на 14,5 в.п. порівняно з 2013 р. Варто зазначити про підвищення рівня рентабельності виробництва тваринницької продукції (13,5% у 2014 р. проти 11,3% у 2013 р.), яке традиційно є низькорентабельним.

Отже, в цілому можна стверджувати, що виробництво аграрної продукції в Україні є ефективним, однак фінансові показники діяльності є нестабільними, що, з одного боку, пояснюється специфікою сільського господарства, а з іншого – орієнтацією товаровиробників на екстенсивний шлях розвитку. Адже в агроформуваннях, що обрали інноваційний шлях розвитку, економічний результат діяльності є значно вищий, ніж в середньому по Україні: рентабельність виробництва свинини – 15% проти 6,0%, соняшнику – близько 100% проти 37,4% [5]. Такі показники свідчать про наявність значного потенціалу аграрної галузі до подальшого розвитку за умов застосування передових технологій.

Таблиця 2
Ранжування та класифікація регіонів України за сумою балів показників інвестиційної привабливості аграрного сектору

	Сума балів	Зона привабливості
Дніпропетровська	16,5	Стратегічна інвестиційна привабливість
Миколаївська	15,8	
Одеська	15,8	
Вінницька	15,7	
Кіровоградська	15,1	
Львівська	14,8	Середня інвестиційна привабливість
Полтавська	14,8	
Харківська	14,8	
Запорізька	14,0	
Херсонська	13,9	
Київська	13,8	
Черкаська	13,6	
Хмельницька	13,1	
Івано-Франківська	12,8	
Донецька	12,6	
Сумська	12,3	Низька інвестиційна привабливість
Луганська	12,1	
Автономна Республіка Крим	11,3	
Тернопільська	11,2	
Житомирська	11,2	
Волинська	11,1	
Рівненська	10,5	
Чернігівська	10,2	
Закарпатська	9,8	
Чернівецька	9,5	

Проведення рейтингової оцінки інвестиційної привабливості аграрного сектору областей України дало змогу згрупувати їх у зони стратегічної, середньої та низької привабливості. Для проведення дослідження було обрано 3 факторальні показники:

виробництво валової аграрної продукції (млн грн у 2014 р.), темпи зростання її виробництва (%), а також рівень рентабельності виробництва аграрної продукції (% у 2014 р.).

На основі розрахунків стандартизованих відхилень за кожним показником було отримано зведені бали, які і стали основою групування (табл. 2). З даних таблиці помітно, що найбільш інвестиційно привабливим є аграрний сектор Вінницької, Кіровоградської, Миколаївської, Дніпропетровської та Одеської областей.

Ці регіони мають найкращі природно-кліматичні умови, які сприяють отриманню високих врожаїв зернових, овочевих та плодово-ягідних культур, володіють значними сировинними та трудовими ресурсами, мають вдале географічне положення та розвинену транспортну мережу. Зокрема, близькість морських портів значно спрощує доступ аграрних товаровиробників цих областей до зовнішніх ринків збуту продукції.

Найнепривабливішою для іноземного інвестування є аграрна галузь Волинської, Рівненської, Тернопільської, Чернівецької, Закарпатської, Житомирської, Чернігівської областей та Автономної Республіки Крим. Це пояснюється тим, що перераховані регіони мають недостатньо сприятливі для ведення аграрного виробництва природно-кліматичні умови, невелику площу зрошуваних земель (які переважно зосереджені на півдні України), а також віддалені від основних закордонних ринків збуту аграрної продукції.

Невідповідність наявного потужного потенціалу підприємств аграрного сектору України та незначних обсягів іноземних інвестицій у нього вимагають визначення конкурентних переваг аграрної галузі та формування на їх основі стратегій підвищення інвестиційної привабливості. Ці переваги пропонуємо визначити на основі проведення SWOT-аналізу (табл. 3).

Таблиця 3
SWOT-аналіз інвестиційної привабливості підприємств аграрного сектору України для іноземних інвесторів

Сильні сторони	Слабкі сторони
- вдале географічне розташування та сприятливі природно-кліматичні умови; - наявність ресурсного та сировинного потенціалу; - порівняно невисока вартість робочої сили; - функціонування агроформувань різних форм власності; - можливість вільно орендувати землю; - прибутковість галузі; - наявність спеціальних економічних зон; - невисока ціна входження на ринки збуту продукції; - наявність багатомовних загальнодоступних матеріалів щодо інвестиційного і економічного потенціалу областей; - розгалужена транспортна мережа	- нестабільність і незрозумілість для іноземного інвестора законодавчої бази; - високий рівень втручання влади у бізнес; - низький рівень правового захисту інвесторів; - низький рівень капіталізації прибутків; - відсутність кваліфікованого персоналу для роботи у сфері інвестицій; - несприятливий інвестиційний імідж; - відсутність механізму страхування інвестиційних ризиків
Можливості	Загрози
- підвищення прибутковості аграрної галузі при умові застосування інновацій; - великий потенціал внутрішнього споживання аграрної продукції; - формування позитивного інвестиційного іміджу	- зниження платоспроможного попиту населення; - важка прогнозованість валютного курсу, рівня інфляції; - особливості менталітету.

Вважаємо, що основною загрозою, яка в подальшому має бути ліквідована, є недосконала нормативна база, якою регулюється діяльність аграрного сектору України.

Висновки. Узагальнивши основні підходи до визначення інвестиційної привабливості підприємств аграрного сектору та факторів, що на неї впливають, а також оцінивши її рівень за допомогою методів рейтингової оцінки та SWOT-аналізу, дійшли до висновку, що основними конкурентними перевагами, використання яких сприятиме підвищенню інвестиційної привабливості аграрної галузі України, є: високі фінансово-економічні результати діяльності; наявність сировинної бази, а також трудових ресурсів задля забезпечення стабільного функціонування та розвитку; наявність великого ринку збуту аграрної продукції; значний інвестиційний та економічний потенціал аграрного сектору областей. Правильне використання та розвиток цих переваг, а також створення нових (перехід на інноваційний шлях розвитку, створення сприятливого інвестиційного іміджу аграрної галузі) дозволить створити сприятливі умови для формування інвестиційної привабливості аграрної сфери і таким чином збільшити обсяги іноземних інвестицій у неї.

УДК 336.27:330.34

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Иванов А.П. Принципы и факторы определения инвестиционного рейтинга предприятий / А.П. Иванов, И.В. Сахарова, Е.Ю. Хрусталев // Консультант директора. – 2009. – № 12. – С. 31–37.
2. Кремень О.І. Основи оцінки інвестиційної привабливості регіону / О.І. Кремень, В.І. Куберка // Науковий вісник ДВНЗ «Українська академія банківської справи НБУ». – 2012. – № 4. – С. 62–66.
3. Макарий Н.П. Оцінка інвестиційної привабливості українських підприємств / Н.П. Макарий // Економіст. – К.: ПП «Колегіум», 2001. – № 10. – С. 52.
4. Машкин В.А. Управление инвестиционной привлекательностью реального сектора экономики региона [Электронный ресурс] / В.А. Машкин. – Режим доступа: <http://bnews.narod.ru/economy/management.htm>.
5. Офіційний сайт Державної служби статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
6. Русак Н.А. Финансовый анализ субъекта хозяйствования: справ. пособ. / Н.А. Русак, В.А. Русак. – Минск: Высш. шк., 1997. – 309 с.
7. Стеченко Д.М. Розміщення продуктивних сил і регіоналістика / Д.М. Стеченко. – К.: Вікар, 2002. – 374 с.
8. Товстенюк О.В. Інвестиційна привабливість як об'єкт діагностики / О.В. Товстенюк // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2012. – № 727. – С. 381–386.

Запотічна Р.А.

*аспірант кафедри міжнародного економічного аналізу і фінансів
Львівського національного університету імені Івана Франка*

АНАЛІЗ ЗОВНІШНЬОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ ДЕРЖАВ У КОНТЕКСТІ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

Статтю присвячено аналізу теоретичних аспектів взаємозв'язку зовнішньої заборгованості та економічного зростання. Розглянуто вплив ефекту боргового тягаря та ефекту витіснення на макроекономічне становище держав. Досліджено основні канали, через які зовнішній борг впливає на економічне зростання.

Ключові слова: зовнішній борг, економічне зростання, ефект боргового тягаря, ефект витіснення, накопичення капіталу.

Запотічна Р.А. АНАЛИЗ ВНЕШНЕЙ ЗАДОЛЖЕННОСТИ ГОСУДАРСТВ В КОНТЕКСТЕ ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА

Статья посвящена анализу теоретических аспектов взаимосвязи внешней задолженности и экономического роста. Рассмотрено влияние эффекта долгового бремени и эффекта вытеснения на макроэкономическое положение государств. Исследованы основные каналы, по которым внешний долг влияет на экономический рост.

Ключевые слова: внешний долг, экономический рост, эффект долгового бремени, эффект вытеснения, накопления капитала.

Zapotichna R.A. THE ANALYSIS OF EXTERNAL INDEBTEDNESS IN THE CONTEXT OF ECONOMIC GROWTH

The article analyzes the theoretical aspects of the relationship between external indebtedness and economic growth. The influence of the debt overhang and crowding-out effect on the macroeconomic performance is reviewed. It also investigates the main channels through which external debt affects economic growth.

Keywords: external indebtedness, economic growth, debt overhang, crowding-out effect, capital accumulation.

Постановка проблеми. Для більшості країн світу зовнішня заборгованість є однією з найважливіших макроекономічних перешкод для досягнення економічного зростання. Хоча прийнято вважати, що зовнішній борг допомагає країнам, які страждають від дефіциту капіталу, досягти прищвидшеного економічного зростання, проте як тільки цей фінансовий розрив стає некерованим, накопичений у минулому зовнішній борг, ймовірно, призведе до подальших зовнішніх запозичень, що, як наслідок, призведе до спаду економіки. У зв'язку з цим проводяться різноманітні дослідження для з'ясування причин виникнення зовнішнього боргу, його наслідків для

економіки, а також здійснюється пошук шляхів для можливого виходу з боргової кризи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У зв'язку із прискореним зростанням обсягів зовнішньої заборгованості більшості країн світу питання впливу зовнішнього боргу на економічне зростання є надзвичайно актуальним. Цій темі присвячено дослідження як вітчизняних, так й іноземних науковців. Серед іноземців науковців виділимо Д. Коена, А. Дешпанде, А. Фосу, Е. Карагола, Д. Рокербі, К. Патілло, Г. Поірсона, Л. Річчі, Ф. Рамон-Баллестера, Ш. Первіна, а серед українських – С.М. Фролова, І.М. Кобушко, О.Д. Зарубу, М.В. Римара. Зважаючи на те, що більшість вищезгада-